

גוזל

נובלה בלשית

מאת ארנה קדין

איך להרוג ציפור פצועה:

ציפור פצועה יש לתפוס ולהרוג כמה שיותר מהר, הן מסיבות הומניות והן כדי למנוע נזק נוסף לנוצות. בשום מקרה אין לחבוט בראשה, משום ששטף הדם הפנימי, תוצאה בלתי נמנעת של חבטה בראש, פוגע באיכות האָדר. הדרך הטובה ביותר להרוג ציפור פצועה היא למחוץ את גופה בדיוק מתחת לפרקי הכתפיים. לחץ שמופעל באופן הזה מעכב מיד את פעולת הלב והריאות וגורם למוות בתוך שניות אחדות. ציפורים קטנות אפשר להרוג בשיטה הזאת בקלות ביד אחת. אבל כשמדובר בזנים גדולים יותר יש להרים את הכנפיים מעל הגב ולכרוע ברך על גוף הציפור לפני הפעלת הלחץ...

"צעדים ראשונים בהתקנת אדרים (פיחלוץ)"

אמט ר' בלייק. הוצאת המוזיאון לטבע של שיקגו, 1949

ציפורים. זה כל מה שהיה לי בראש באותם ימים. ובמיוחד: ציפור אחת מסוימת בשם מאינה, חסונה, חומסת, שכבשה את תל אביב וחוללה בה חורבן אטי ויסודי.

זה היה בסוף חודש יולי של שנת 2009. חזרתי ממסע-מחקר בן שלושה חודשים בבנגל המערבית שבמזרח הודו, מכורתה של המאינה. התכוונתי לנוח מעט ולהעלות את הממצאים על הכתב. חום כבד ולח חיבק אותי ביציאה מהטרמינל. אחזה בי עייפות כבדה, ומחשבתי היו טרודות בזוטות. חשבתי לגמור לכתוב את המאמר ל"IBIS", כתב העת הבינלאומי של אגודת האורניתולוגים הבריטית, ולהכין גרסה מקוצרת לסמינר מחלקתי על המאינה, שארגנתי באוניברסיטת תל אביב. התכוונתי להזדרז להעלות לבלוג הצפרות שלי את התצלומים שצילמתי; בעיקר תצלום התקריב שבו מאינה מנקרת בעינו של דרור עייף ומופתע; המקור עמוק בתוך העין, גופו של הדרור קפוא פרקדן על הקרקע – וגם לערוך עוד כמה תצפיות על המאינה התל-אביבית כדי להשלים תמונה מטרידה ביותר, שהלכה והתבררה במחשבותי.

לא יכולתי להעלות בדעתי מה יקרה מיד לאחר הנחיתה בבן-גוריון. איך אפשר היה לשער שאמצא את חברתי הטובה רות שבורה, שאישאב כולי לתוך האסון שלה, שאיקלע למרדף, שאשים נפשי בכפי, שאראה מקרוב את המוות. לא העליתי בדעתי שאני עומדת ללמוד שיעור מטלטל בהישרדות – ואני לא מתכוונת להישרדות של בעלי כנף, הניחנים בתבונת ינשופה של מינרווה ונישאים בכוחה של רוח אדירה; אני מתכוונת להישרדות אנושית, של הולכים על שתיים, שמכינים לעצמם ביצה טובענית וצועדים הישר לתוכה.

וכמובן, לא יכולתי לחזות שכל זה יוביל אותי לשקול ברצינות הסבה מקצועית. טוב, אין להקדים את המאוחר: עדיף ציפור אחת על העץ משתיים ביד, כמו שאומרים אצלנו הצפרים.

כשחכייתי למזוודה התקשרתי לרות. היא לא ענתה. השעה היתה שמונה בערב, והנחתי שהיא מרדימה את הבת שלה, עלמה – שבדיוק מלאו לה שבעה חודשים. החלטתי שבכל זאת אסע אליה הביתה כהרגלנו: אני תמיד מביאה גלגלני וננסון אנד הדג'ס מהדיוטי פרי, היא תמיד מכינה תקרובת, ואנחנו שותות ומעשנות ומחליפות סיפורים על הזמן שעבר. רות היא החברה הוותיקה ביותר שלי – כבר יותר מעשרים שנה, מאז השירות הצבאי. יש לה חנות ספרים קטנה ברחוב שינקין בתל אביב, והיא מבלה בה את רוב זמנה, כמוכרת וכקוראת. היא כריזמטית ויפה, מצחיקה וכובשת, אבל שומרת תמיד על שכבה דקה של מרחק. היתה לנו פעם אפיזודה רומנטית קצרה ולא מאוד מוצלחת, אבל היא לא קלקלה את הקרבה בינינו, ונשארו כרוכות זו בזו במשך כל השנים שחלפו.

את המזוודה ואת הציוד – המצלמות, החצובה, הסולם המתקפל, המשקפות – העמסתי לתוך תא המטען של המונית, והוריתי לנהג לנסוע אל רות. בדרך חשבתי על כך שהתרחקנו מעט, רות ואני, מאז שהיא נכנסה להיריון. חשבתי על כך שקצת נעלמתי לה, אף שידעתי שבכלל לא קל לה לגדל ילדה לבד. אני לא יודעת למה – כל הסיפור של ההיריון הזה, והלידה, היה לגמרי לא פשוט בשבילי, לא הצלחתי להתחבר.

התקשרתי אליה שוב מהדרך, ולא היתה תשובה. רות ידעה שאני באה הערב – החלפנו כמה אימיילים ענייניים בשבוע האחרון והחלטתי לא לדאוג. שקעתי לאחור במושב, רוח חמימה ודביקה נכנסה בחלון. עצמתי עיניים ושקעתי במחשבות על המאינה. נזכרתי לרגע בתצלום שעברתי על פניו ביעף במחשב, בזמן הטיסה, וכעת נראה לי ראוי למחשבה שנייה. זה תמיד כך: מסעות הצפרות דחוסים כל כך בהמתנה, חיפוש, תצפית,

סבלנות מתוחה, מעקב ממושך עד צאת הנשמה; דרמת-חיים ציפורית עולצת או מחרידה, ובסוף המסע הכול מתערבל בראשי כמו הקופוניה המסעירה של קולות היער בבוקר. אני חייבת תמיד לחזור הביתה, לדירה הקטנה והשקטה שלי בתל אביב – להתרחק אלפי מילין מהיער – כדי להתחיל להבחין בקולות ובמראות, לשזור חוטים, לספר סיפור.

בתצלום שקפץ לעיני רוחי נראו רגליים של גוזל מאינה שהציצו מתוך מרבד של עלים אדמדמים, למרגלות עץ הסאל הנושר. זהו היה גוזל מאינה שקפץ מתוך גומחה בגזע עץ – קן של דרורים, שנחמס על ידי הוריו. הוא קפץ זמן לא רב אחרי שבקע מביצתו, ונחת בראשו על המצע הרך. אני זוכרת היטב איך עצרתי נשימה לרגע: הגוזל קפא כך, רגליו באוויר, למשך שניות אחדות, ולא זע. חשבתי שמת מעוצמת הנפילה. נשפתי בהקלה כאשר שבה תנועה לאבריו המרחפים. הוא הצליח להיעמד על הרגליים אחרי שורה של גלגולים שובי לב. חשבתי שמעניין להתעכב רגע על הגוזל הזה: הוא קטן. הוא נופל מגובה עצום. הוא עומד על ראשו. הוא מתגלגל. נעמד על רגליו. הולך לדרכו.

המאינה, כבר ידעתי הרבה לפני המפגש הזה עם הגוזל, היא אחד המינים הפולשניים המסוכנים בעולם. היא דוחקת מינים שלמים של ציפורים ממקומות המחיה שלהם – במיוחד מקנני חורים וגומחות כמו הדרור והנקר, הדוכיפת והירגזי – וגורמת לקרע במרקם החיים על פני כדור הארץ. המאינה התל-אביבית – שהובאה מהודו באמצע שנות התשעים של המאה העשרים למתחם הצפארי בפארק הירקון, כדי להציגה לפני מבקרים ולחקור אותה, וכמה מבניה ובנותיה שוחררו או ברחו אל המרחב הפתוח – כבר עשתה כאן כברת דרך של הרס והרג. מטרת המסע שלי הייתה לתעד את הכוחנות שלה, לנסות להתחקות אחר תוצאותיה וללמוד את מנגנוניה. אבל גוזל המאינה הפעוט, שרגליו באוויר וראשו קבור במצע העלים, הזכיר לי שהמאינה היא לא רק מין מסוכן. היא גם ציפור קטנה, נאה, קופצנית, ברוכת כישרונות, וגם לה יש סיפור של הישרדות והתגברות, שאינו נופל בהכרח מזה של הדרור המצוי, הירגזי והדוכיפת, קורבנותיה. חשבתי שיהיה נכון לתת מקום גם לסיפור שלה, כשאתיישב לכתוב. רשמתי לעצמי פתק מנטלי: לא לשכוח את הגוזל שנחת על ראשו.

כשנכנסו לרחוב יוחנן הסנדלר, הנהג האט, בלי לומר מילה. ביקשתי ממנו לעצור בפינת שינקין-אחד העם, לפני "בית ספר", חנות הספרים של רות. בחלון הראווה, כהרגלה של רות, עמד רק ספר אחד. בכל יום היא מעמידה בו רק עותק אחד של ספר חדש. הפעם היה זה "בדם קר" מאת טרומן קפוטה. החנות דממה באפלה. נכנסתי עם המזוודה ועם הציוד לחצר הפנימית שמאחורי החנות, חצר עמוסה בסבך של קקטוסים ופסלי חימר של דמויות כורעות, ועליתי לדירה של רות. הקשתי בדלת. שום דבר. נדמה היה לי שאני שומעת קולות מתוך הדירה. הקשתי שוב. אין מענה ואין תזוזה. הוצאתי מהמזוודה את צרור המפתחות שלי; היה בו מפתח לדירה של רות – גם לרות יש מפתח לדירה שלי, זה ההסדר בינינו – והדלת נפתחה כמעט מאליה. הרושם הראשון שהיכה בי בתוך הדירה היה זה של הריח: עבה, סמיך ומריר. הרושם השני היה המראה: אי-סדר ולכלוך. מאפרה ענקית עלתה על גדותיה על שולחן הקפה. בכל מקום נחו באי סדר צעצועים של תינוקת, מגזינים, צלחות לא נקיות, שאריות מזון, אריזות של חטיפים. הרושם השלישי היה הקול: מעין יבבה – של כלב? של תן? – שעלתה מאחד החדרים. רות? קראתי והלכתי בעקבות הקולות שלא פסקו. רות? והיבבה התחזקה.

מצאתי אותה בחדר של עלמה, יושבת על שטיח קטן ליד עריסה מעץ, כפופה ומחבקת את ברכיה, מתנדנדת כמו האמפטי-דמפטי, ומגרונה יוצאת מין נהמה. כששאלתי אותה מה קרה, היא אמרה בקול ריק: "אלי, לקחו לי את עלמה. לקחו לי אותה. לקחו לי את עלמה." וייבבה.